

Слід покладатися на власні сили

Яким має стати громадянське суспільство України? Які механізми його появи? Чи готові українці творити громадянське суспільство, яке допомогло б вирішити безліч проблем? Яка роля належить молоді у цьому процесі? Про це журналістці Світлані Орел розповіла 12 липня в Кіровоградському технічному університеті Любов Боса, викладач кафедри українознавства, де діє наукова лабораторія, яка досліджує проблеми етнокультурної та громадської соціалізації молоді.

На численних прикладах з історії видно, що кожного разу, коли українці виходили за межі свого хутора, з-під впливу імперій, миттю відчувався сплеск ініціатив та ідей. Яскравий приклад – бурхливий розвиток „Просвіти” в кінці XIX – на початку XX ст. Колективний розум, об'єднаний ідеєю просвітництва, швидко породив й інші, практичні прояви самоорганізації – кооперативний рух, розвиток кас взаємодопомоги, підприємництво (маслобойні, пекарні). Той час підштовхнув сплеск громадянської активності тодішньої молоді, яка до подій 1917-1920-их років прийшла з певною позицією, зформованим світоглядом.

Але, як стверджують дослідники цієї проблематики, для українців характерна соціалізація за моделлю малої групи. Родина, куми, брати, сусіди – це маленька спільнота, яку науковці називають спільнотою переживань. Взаємини між цими людьми дуже близькі, можна сказати особистісні.

Українець не терпить нещирого ставлення до себе, штучності у взаєминах. З одного боку, це дуже позитивно, бо такого явища, як спільнота переживань, коли люди у взаємодопомозі виявляють свої найкращі якості, наприклад, у Західній Європі не спостерігалось, а з іншого боку – це гальмо для ширшої спілки, здатної на серйозну потугу. Часом люди навіть не ідентифікували себе українцями, а просто членами якоїсь малої групи. Приблизно за такою схемою виникло козацтво, коли українці об'єднувались під тиском критичних соціальних обставин. Коли в українцеві заговорить громадянськість, він здатен на великі вчинки.

У наш час ймовірність стихійного об'єднання українців дуже мала. Отож необхідна велика просвітницька робота. Виховання громадянина починається з школи. У шкільній програмі передбачений цикл дисциплін, який дає дітям теоретичні знання громадянства. А на практиці? Часто складається враження, що Пласт, скавти, клуби за інтересами керівництвом навчальних закладів часто сприймається як щось непотрібне, зайве, підозріле і навіть вороже.

Ми й досі не завжди розуміємо, що теорія тільки тоді працюватиме, коли вона буде підтверджена на практиці – у гуртуванні дітей, у підтримці і розвитку їхньої ініціативи, у сповіданні українських громадських цінностей.

В СРСР переважала тотальна вертикальна залежність кожної особи від держави, а горизонтальні зв'язки – людини з людиною – всіляко переслідувались. Досі люди перебувають в полоні тих уявлень про вертикальну систему зв'язків, як єдино можливу. Вони не шукають зв'язків з однодумцями для вирішення своїх проблем у незалежних від держави групах, а сподіваються на державу або просто впадають у зневіру. Тому гро-

мада беззахисна перед намаганням влади тотально контролювати суспільне життя і використовувати національні ресурси у власних цілях.

Міністерство освіти і науки вирішило впроваджувати у навчальних закладах самоуправління, але ректори вищих навчальних закладів часто самі признають голову ради студентського самоуправління. А ініціатива ж має йти знизу.

У політичних партіях до керівництва приходять люди, які не отримали громадського гарту, процес самоусвідомлення корисної суспільної дії не торкнувся їх. І партія для таких людей стає просто місцем праці. Відповідно, така партія не може викликати довіри, а отже, бути сильною.

Тенденція до самоорганізації в суспільстві існує завжди. Але для того, щоб народ самоорганізовувався, має бути прошарок інтелігенції, яка показувала б йому приклад. Ледве СРСР розпався, як відбулося вивільнення суспільної енергії, яка накопичилася в народі і готова була до самоорганізації. Рух „Просвіта“, національні товариства пробували структурувати суспільство. Але сил було настільки мало, що інтелігенція не справилася з цим завданням.

Вивільнення суспільної енергії має свою циклічність. Зараз ми стоїмо на порозі нового циклу. Важко сказати, яким буде цей сплеск. На нього впливатиме уже нове покоління, яке виховувалось в останнє десятиріччя. Населення значною мірою збите з ніг матеріальними проблемами, а вже молодше покоління, на мою думку, матиме ту достатню енергетику, щоб змінювати суспільство.

Комерціалізація, прагнення отримати якусь вигоду присутні і в громадських організаціях, тому молодь розчаровується, йде в молодіжні антисуспільні рухи. Буде сумно, коли свідомі молоді люди, через відсутність об'єктивної громадської дії в суспільстві, підуть у такі організації.

У масовій українській свідомості існує проблема марності зусиль. Більшість людей розуміють, що слід об'єднуватись, аби вирішити якісь свої проблеми, але рідко коли такі зусилля приносять конкретний результат. Зневіра породжує зневіру.

Будь-яка суспільна дія самоцінна. Йти вперед ми можемо тільки від того досвіду, який маємо. Тим більше, що громадська ініціатива, з'являючись, має свою долю, яку відразу неможливо передбачити. Згадаймо, що український професійний театр починався з самодіяльного гуртка, тобто все з тієї ж громадської ініціативи. Вона здатна навіть породжувати явища національної культури.

Отже, покладатися українцям слід тільки на власні сили, власну ініціативність, шукати додатковий внутрішній потенціал. Ламаючи стереотипи минулого, важливо не втратити людей, які відчувають інших, суспільство, а не лише себе.

КОМЕНТАР З ПРИВОДУ

Міністер освіти – проти освіти

Нещодавно Міністерство освіти України оголосило про зменшення у 2011 році обсягу прийняття у вищі навчальні заклади за державним замовленням на 42 відс. Таке радикальне скорочення доступу до освіти тих, хто не може дозволити собі платне навчання, викликає подив.

Але ще більший подив викликає той факт, що уряд навіть не спромігся чітко пояснити, чому державний бюджет на 2011 рік суттєво зменшує витрати на освіту – на тлі радикального збільшення витрат на утримання Президента, Генеральної прокуратури, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, підвищення витрат на обслуговування та лікування депутатів Верховної Раи та решти можновладців.

Україна перетворюється з „соціальної держави”, як то проголошує стаття 1 Конституції, на „суперсоціально для посадовців високої ланки та репресивну державу”.

У своєму листі Міністерство освіти пояснює різке скорочення державного замовлення тим, що у 2011 році „чисельність випускників старшої школи скоротиться порівняно з 2010 роком на 142.6 тис. осіб (на 42.1 відс.) з 338.4 тис. осіб до 195.8 тис.”. Міністерство також просить „врахувати, що розміщення державного замовлення ... буде здійснюватися з урахуванням регіонального підходу ...”.

Зменшення державного замовлення, яке плянується Міністерством, річ не нова. Подібні скорочення, хоча і не в таких грандіозних масштабах, мали місце два останні роки. Перше відбулось у 2009 році, коли в кріслі міністра сидів Іван Вакарчук; друге скорочення було проведене у минулому році вже за Дмитра Табачника.

Однак, між цими двома скороченнями є дві принципові відмінності. Зменшення державного замовлення, ініційоване колишнім міністром І. Вакарчуком, торкнулося майже всіх університетів України й у відносно рівних пропорціях.

Скорочення держзамовлення при міністрі Д. Табачникові відбулось здебільшого за рахунок найкращих університетів України, які також є найбільш популярними серед абітурієнтів, з одночасним збільшенням бюджетних місць у значно слабкіших вищих навчальних закладах, і відбулось воно переважно в університетах, розташованих в західній Україні, ледь зачепивши навчальні заклади східної та центральної України.

За регіональною ознакою, майже всі українські вищі навчальні заклади, які отримали держзамовлення на вишкіл студентів-юристів в 2010 році, можна поділити на три групи.

Першу групу складають університети, які розташовані в західних областях України і які зазнали суттєвого зменшення державного замовлення як на право, так і на інші напрямки вишколу.

До другої групи входять універ-

ситети, розташовані в Донецькій області, яким було суттєво збільшено кількість бюджетних місць. Більшість інших вищих навчальних закладів України складають третю групу. За винятком кількох київських та регіональних університетів, їм залишили той самий обсяг державного замовлення, що його вони мали попереднього року.

Згідно з „Обсягами державного замовлення на бакалаврів” 2009 року в шести західних областях розташовані сім університетів, які готують студентів-юристів за державним замовленням.

В 2010 році шістьом з них обсяг державного замовлення з права був суттєво урізаний: Львівському університетові – на 29 відс., Прикарпатському та Тернопільському – на 25 відс., Волинському ім. Лесі Українки – на 20 відс., Острозькій академії – на 14 відс. та Закарпатському державному університетові – на 13 відс..

Водночас, попри оголошену міністерством загальноукраїнську політику скорочення бюджетних місць, обидва університети Донецької області, які навчають студентів-юристів за державним замовленням, отримали значне збільшення бюджетних місць з цього напрямку вишколу: Маріупольський державний гуманітарний університет – на 28 відс. та Донецький національний університет – на 12 відс.

Найсильніші абітурієнти країни в 2010 році найчастіше обирали два українські університети – Національний університет „Києво-Могилянська академія” та Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. З причин, які важко зрозуміти, саме ці університети і зазнали нищівного зменшення державного замовлення на право у 2010 році: НаУКМА – на 25 відс. та КНУ ім. Т. Шевченка – на 19 відс.

Національний авіаційний університет та Донецький національний університет не тільки не зазнали скорочень обсягу державного замовлення, а суттєво збільшили кількість місць, що фінансуються з державного бюджету.

Коли вдуматись, то всі ці дії Міністерства освіти підпорядковані меті зменшення конкурентоздатності провідних українських університетів і української освіти в цілому на світовій арені та обмеження доступу найперспективніших абітурієнтів до найякіснішої в країні безоплатної освіти.

З яких причин Національний авіаційний університет опинився у привілейованому становищі? Та ось з яких: першим проректором університету є депутат Верховної Ради від Партії Регіонів Луцький, а він – як відомо з преси – кум міністра Д. Табачника.

Андрій Мелешевич,
декан факультету правничих наук Національного університету „Києво-Могилянська академія”,
Київ

Читайте „Свободу” в інтернеті:
www.svoboda-news.com